

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Наукова бібліотека**

***НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ЯК НАУКОВИЙ ТА ОСВІТНІЙ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ
ПРОСТІР УНІВЕРСИТЕТУ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ***

*(Матеріали XI науково-практичної конференції
30 серпня 2017 року)*

Рівне 2017

Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету як науковий та освітній інформаційно-комунікаційний простір університету: досвід та перспективи : матеріали XI науково-практичної конференції, 30 серпня 2017 р. / РДГУ; Наук. б-ка; за ред. С. Н. Грипич, Г. П. Семенюк. – Рівне, РДГУ. – 2017. - 84 с.

***Відповідальна за
випуск:***

С. Н. Грипич - доцент, директор наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.

Укладачі:

С. Н. Грипич - доцент, директор наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.

Г. П. Семенюк – заступник директора з наукової роботи наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.

На сторінках збірника представлені матеріали XI науково-практичної конференції «Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету як науковий та освітній інформаційно-комунікаційний простір університету: досвід та перспективи». Серед розглянутих питань: нові технології оперативного інформування, сучасні проблеми каталогізації та систематизації, особливості організації обслуговування користувачів та ін.

Ухвалено методичною радою наукової бібліотеки
Рівненського державного гуманітарного університету
Протокол № 8 від 21.09. 2017 р.

**©Наукова бібліотека РДГУ 33028
м. Рівне, вул. Пластова, 31
[http:// library.rshu.edu.ua](http://library.rshu.edu.ua)
library.rshu@gmail.com**

С. М. ПОЛІЩУК

*заступник директора з науково-методичної роботи
наукової бібліотеки Рівненського
державного гуманітарного
університету*

СТВОРЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО РЕПОЗИТАРІЮ РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК МОДЕЛІ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ ДО ВИДАНЬ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТУ

Резюме. *Висвітлюється поняття «репозитарій» та розглядається питання створення Інституційного репозитарію Рівненського державного гуманітарного університету.*

Ключові слова: *відкритий доступ, репозитарій, Інституційний репозитарій РДГУ, EPrints, програмне забезпечення, Рівненський державний гуманітарний університет.*

Вагомою інформаційною складовою освітнього та наукового середовища ХХІ ст. є електронні ресурси, які сприяють не лише оперативному одержанню інформації, а й змінюють методологічні основи навчання. Упровадження нових форм наукової комунікації у світі розпочалося в 90-х роках ХХ ст. і було зумовлено кризовими явищами економічного розвитку суспільства, які позначились на видавничий та бібліотечній справах. В освітньому середовищі криза, насамперед, торкнулася книгозабезпечення університетських бібліотек. І до сьогодні ця проблема актуальна. Інше завдання, розв'язання якого неможливе без застосування доступних електронних ресурсів, - це популяризація результатів та суттєве підвищення впливовості вітчизняних наукових досліджень у світі. [6; с. 48].

Вирішенню обох проблем сприяє сервіс Open Access, що забезпечує відкритий доступ. Принципи відкритого доступу – це надання необмеженого, безкоштовного, швидкого, постійного повнотекстового доступу до наукових публікацій та досліджень.

Концепції відкритого доступу представлено у міжнародних деклараціях – Будапештській (2002 р.), Берлінській (2003 р., 2004 р., 2005 р.), Шотландській (2004 р.). В українському правовому сегменті вони регламентуються Законами України «Про рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 року» (2007 р.), «Про науково-технічну інформацію» (2014 р.), «Про Національну програму інформатизації» (2016 р.) та ін.

Ідея відкритої науки полягає в максимальній прозорості: кожен крок науковця відображається у відкритих і загальнодоступних інтернет-джерелах. Саме тому сьогодні провідні країни світу стали звертати увагу на проблеми відкритого доступу до результатів наукових досліджень. Це цілком природно, оскільки така відкритість у перспективі дозволить державі підвищити прозорість науки. Важливим наслідком відкритості стане розвиток експертизи якості науки. Ініціативу відкритого доступу підтримали найбільші університети світу та України. Вони розпочали процеси щодо їх запровадження і розвитку. У відкритому доступі зацікавлені і науковці, які зможуть не тільки ефективніше отримувати, але і передавати наукові знання. Результати досліджень показують, що публікації у відкритому доступі збільшують цитованість статті приблизно в 2,5-5,8 разів. [1; с. 36]. Крім цього, розміщення наукової статті у відкритому доступі дозволить вченому оперативно заявити про авторство і надійно захиститися від плагіату.

Сьогодні відкритий доступ до інформації забезпечується двома шляхами:

- золотий – через журнали відкритого доступу: всі статті таких видань вільно й безперешкодно доступні кожному;
- зелений – через репозитарії (архіви) відкритого доступу: створюються через депонування та самоархівування науковцями своїх праць у відкритих електронних архівах. Зелений шлях не вимагає повної перебудови системи наукових публікацій, автори можуть продовжувати публікувати свої статті в журналах, а потім архівувати їх та забезпечити до них вільний доступ у репозитарії. Тому вважають, що саме цей шлях – стовідсотково успішний, і саме він вирішить з часом усі проблеми доступу до наукової інформації.

Репозитарій – це організована колекція цифрових документів та набір сервісів навколо цієї колекції, яка репрезентує результати наукових досліджень (окремих дослідників, інституцій чи галузі загалом) у вільному, безперешкодному онлайновому доступі, а також забезпечує довготривале, надійне їх зберігання і збереження.

Останніми роками активізувалася робота наукових бібліотек вищої школи України щодо організації та формування інституційних репозитаріїв, що сприяє підвищенню престижу і рейтингу навчальних закладів та їх науковців а також престижу самих бібліотек. Першими вітчизняними закладами вищої освіти, в яких у 2006 р. запроваджено інституційні репозитарії, були Національний університет «Києво-Могилянська академія» та Український католицький університет (м. Львів). Сьогодні електронні наукові архіви мають більшість закладів вищої освіти. Серед університетських бібліотек Львівського зонального методичного об'єднання (34 бібліотеки) репозитарії створено у 9 бібліотеках. (Наукова бібліотека РДГУ відноситься до цього об'єднання університетських бібліотек).

Отже, у більшості університетів України досі не створено

відкритих електронних архівів. Але Постанова Кабінету Міністрів України про «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» №541 від 19.07.2017 р. змусить прискорити роботу по створенню інституційних репозитаріїв в усіх закладах вищої освіти України. В Положенні зазначені ключові характеристики майбутнього репозитарію. Це буде розподілена електронна база даних, яка складатиметься з центральної та локальних частин – репозитаріїв закладів вищої освіти та інших інституційних учасників.

Отож, вимогою часу стало створення Інституційного репозитарію Рівненського державного гуманітарного університету. Наукова бібліотека вже не перший рік працює над формуванням фонду праць викладачів університету на електронних носіях інформації, що стане основою майбутнього репозитарію. Ще в 2013 р. був виданий наказ ректора (№ 31 осн./д від 25.02.2013 р.) про передачу до наукової бібліотеки обов'язкового примірника підручників, монографій, навчально-методичних посібників та інших видань в друкованому та електронному варіантах. На жаль науковці університету не дотримуються його виконання. Та поставлені завдання щодо формування повнотекстової бази даних Інституційного репозитарію вимагають чіткого виконання цієї роботи.

Працівники наукової бібліотеки в процесі підготовки до створення Інституційного репозитарію вивчали існуючий досвід і технології інших бібліотек України (Національного університету водного господарства та природокористування, Національного університету «Острозька академія», Національного університету «Києво-Могилянська академія» та ін.). Ідеальної моделі інституційного репозитарію нині немає. Триває процес становлення, напрацювання та розробки відповідних стандартів і технологій їхньої організації. Ознайомившись з різними програмним забезпеченням (DSpace,

EPrints, Fedora), ми переконалися, що система EPrints відповідає нашим вимогам. Серед її переваг слід назвати безкоштовність, популярність у світі, можливість створення електронних архівів інформаційних ресурсів різного виду, підтримка стандартизованого формату метаданих у Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting (OAI – PMH, Протокол для збору метаданих ініціативи відкритих архівів), що дозволяє інтегрувати ресурс у міжнародні реєстри.

На основі досвіду бібліотек закладів вищої освіти України науковою бібліотекою було підготовлене і затверджене ректором університету «Положення про Інституційний репозитарій Рівненського державного гуманітарного університету».

Створення і формування Інституційного репозитарію РДГУ буде регламентуватися цим Положенням. Воно визначає: мету, завдання, функції та призначення репозитарію; управління репозитарієм; склад і структуру репозитарію; засади створення та функціонування; програмне забезпечення; авторський договір; прикінцеві положення.

Щодо призначення Інституційного репозитарію, який створюється як система відкритого доступу до інформації у закладі вищої освіти, він передбачає зібрання, систематизацію та зберігання в електронному вигляді інтелектуального продукту науковців, інших цифрових документів із фондів бібліотеки, на які не виставлено обмеження щодо авторського та суміжних прав; забезпечення відкритого доступу до публікацій за допомогою інтернет-технологій, поширення матеріалів у середовищі світового науково-освітнього співтовариства.

Головним завданням Інституційного репозитарію є: сприяння зростанню популярності навчального закладу через представлення його наукової продукції в мережі Інтернет; збільшення індексу цитування (імпакт-фактору), завдяки забезпеченню вільного доступу до наукових публікацій; створення надійної та доступної системи обліку науковими

роботами. Інституційний репозитарій виконуватиме навчальну, науково-дослідницьку, довідково-інформаційну функції. Він відіграватиме провідну роль у процесі поповнення бібліотечного фонду оригінальними електронними документами та цифровими копіями друкованих видань, а також їхнього зберігання. В структурі репозитарію будуть представлені:

- факультети, кафедри та інші структурні підрозділи РДГУ;
- типи видань, публікацій та інших документів;
- назви представлених матеріалів.

Репозитарій включатиме такі види академічних текстів:

- дисертації на здобуття наукових ступенів, автореферати дисертацій викладачів, докторантів і аспірантів РДГУ та здобувачів інших організацій, які захистили дисертації у спецрадах РДГУ;
- кваліфікаційні випускні роботи здобувачів вищої освіти у РДГУ (бакалаврські та магістерські роботи);
- статті у наукових виданнях, у т. ч. всі статті (сукупність статей), на підставі захисту яких присуджено науковий ступінь;
- монографії, у т. ч. ті, на підставі захисту яких присуджено науковий ступінь;
- наукові видання (збірники наукових праць, вісники, матеріали наукових конференцій та ін.);
- звіти у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- депоновані наукові роботи;
- підручники, навчальні посібники та інші науково- та навчально-методичні видання;
- публікації, розміщені авторами на Інтернет – платформах для обміну науковими публікаціями.

Хронологічні рамки для репозитарію не встановлюються.

Відкритий доступ до інформації не порушуватиме авторське право, оскільки репозитарій не виконує видавничої функції, а

лише зберігає матеріали та репрезентує їх через мережу Інтернет.

Для нашого університету наявність Інституційного репозитарію є чинником загальної підтримки наукової діяльності, покращення якості фахової комунікації, підвищення рейтингу, забезпечення відкритого доступу до досліджень.

Наукова бібліотека через Інституційний репозитарій матиме змогу ефективніше виконувати різноманітні інформаційні запити користувачів, а також поширити сферу діяльності на мережеву інформацію для організації зберігання та використання електронних публікацій. Завдяки відкритому електронному архіву закладу вищої освіти студенти матимуть швидкий і необмежений доступ до навчально-методичної та наукової літератури, створеної науково-педагогічними працівниками університету, що допомагатиме ефективно засвоювати навчальний матеріал. При створенні та формуванні Інституційного репозитарію РДГУ необхідна взаємодія наукового відділу, відділу інформаційних та мережевих технологій, Науково-технічної ради РДГУ, кафедр, наукової бібліотеки та інших структурних підрозділів університету.

Отож, наявність Інституційного репозитарію РДГУ буде ефективною формою комунікації в освітньо-науковому середовищі, яка сприятиме розвитку університету у сучасному світі та в Україні, стане засобом підвищення його рейтингу завдяки забезпеченню вільного доступу до публікацій науковців РДГУ в мережі Інтернет; відіграватиме важливу роль у процесах, пов'язаних із накопиченням, зберіганням та трансляцією інформації у просторі та часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Копанєва В.О. Наукова комунікація: від відкритого доступу до відкритої науки / В.О.Копанєва // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформація. – 2017. – №2. – С. 35–45.

2. Передрій І. Інституційний репозитарій як конструктивна модель організації відкритого доступу до інформації / І.Передрій, В. Ващенко // Вісник Книжкової палати, 2016. - №12. – С.34–37 с.
3. Передрій І.Г. Інституційний репозитарій як новітня форма комунікації у сучасному освітньо-науковому середовищі / І.Г.Передрій // Документально-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи: матеріали І Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., Полтава, 3 грудня 2015 р. / редкол. : І.Г.Передрій, А.А.Соляник та ін.. – Полтава : ПолтНТУ, 2016. – С. 109–113.
4. Положення про Інституційний репозитарій Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2017. – 8 с. – (На правах рукопису).
5. Про затвердження «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» : постанова Кабінету Міністерства України №541 від 19.07.2017 р. // Урядовий кур'єр . – 2017 . – 1 серп. (№141).
6. Ярошенко Т. Відкритий доступ – шлях до присутності України у світовій науковій спільноті / Т.Ярошенко // Вища школа. – 2011. - №3. – С. 47-51.
7. Ярошенко Т. Зелений шлях відкритого доступу. Репозитарій та їх роль у науковій комунікації : перші двадцять років / Т. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2011. – №5. – С. 3–10.

Зміст

1. <i>Грипич С. Н.</i> Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету як науковий та освітній інформаційно- комунікаційний простір університету: досвід та перспективи	3
2. <i>Семенюк Г. П.</i> Розвиток електронних інформаційно-комунікаційних наукоємних технологій в науковій бібліотеці Рівненського державного гуманітарного університету	21
3. <i>Гаврилюк І. А.</i> Веб-сайт наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету як інструмент управління інформаційними потоками.....	29
4. <i>Поліщук С. М.</i> Створення Інституційного репозитарію Рівненського державного гуманітарного університету як моделі відкритого доступу до видань викладачів університету.....	36
5. <i>Іванчук О. В.</i> Довідково-бібліографічне обслуговування в електронному та віртуальному режимах у контексті інформаційно-комунікаційного сервісу наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету	44
6. <i>Ковальчук Л. В.</i> Інформаційно-аналітична діяльність наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету на допомогу освітньому та науковому процесам	50
7. <i>Потежна Н. О.</i> Бібліографічні бази даних книгозабезпечення освітнього процесу та аспірантури на допомогу інформаційному забезпеченню освітнього і наукового процесів Рівненського державного гуманітарного університету.....	59
8. <i>Коломієць Н. Б.</i> Впровадження Універсальної десятикової класифікації в практику роботи наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету	72

9. <i>Мельничук Г. П.</i> Обслуговування користувачів в електронному режимі як інноваційний вид обслуговування в науковій бібліотеці Рівненського державного гуманітарного університету	78
---	----

**НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЯК НАУКОВИЙ ТА ОСВІТНІЙ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ
ПРОСТІР УНІВЕРСИТЕТУ: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

***Відповідальна за
випуск:***

С .Н. Грипич - доцент, директор
наукової бібліотеки Рівненського
державного гуманітарного
університету.

Укладачі:

С. Н. Грипич – доцент, директор
наукової бібліотеки Рівненського
державного гуманітарного
університету.

Г. П. Семенюк – заступник директора
з наукової роботи наукової бібліотеки
Рівненського державного
гуманітарного університету.

Технічний редактор:

О. М. Білогубцева – провідний
бібліотекар наукової бібліотеки
Рівненського державного
гуманітарного університету.

Комп'ютерна верстка:

Ю. М. Оліферчук - провідний
бібліотекар наукової бібліотеки
Рівненського державного
гуманітарного університету.